

УДК 27-247-9(477.82-21)

Знайдено Луцьке Євангеліє — воно на 200 років старіше за Пересопницьке

Серед вітчизняних пам'яток, які сягають корінням у глибину віків, особливе місце посідає рукописна книга. Її роль і вага в історичному плині часу виходить далеко за межі того призначення, яке їй відводять, називаючи попередницею книги друкованої. Але за своєю сутністю це є самостійний, великий пласт духовної культури, в якому, немов самоцвіти, яскравіють добрі перли народної мови, красноріччя, давнього малярства. Кожен витвір рукописної творчості неповторний, має притаманне лише йому художнє обличчя, і в цьому — не тільки магнетична сила цього мистецтва, а більше — свято писемності та культури нації.

Нещодавно на Волині репрезентували фотокопію з церковної книги — Луцького Євангелія (Євангелієм (від грец. — "блага вість") згідно з Біблією, Ісус Христос називав Своє вчення. Біблійні книги, що викладають це вчення, називають Євангеліями. Церква визнає за автентичні (канонічні) чотири Євангелія: від Матфея, від Марка, від Луки та від Іоанна; вони входять до книг Нового Завіту). Святе письмо — Луцьке Євангеліє, про яке йдеться, датоване XIV ст., отже, стародрук молодший за Галицьке Євангеліє, але старіший за Пересопницьке на 200 років.

Це святе письмо дає змогу сучасним дослідникам розгадати не одну цікаву загадку історичного минулого України. Фотокопія книги зменшена з технічних причин на п'ять відсотків, сторінки передані в оригінальному кольорі, без додаткової ретуші. Тиснення на оправі відновлене за збереженими залишками пізнішої за часом палітурки. Оригінальний срібний оклад Євангелія, про існування якого на межі XV—XVI ст. повідомляється, варто думати, втрачений назавжди.

Цікаво, що у ті часи на сторінках Євангелія було узаконено вести важливі для церкви записи на полях. Перший по крайній запис у Луцькому Євангелії датується першою чвертю XV ст. і стосується Порфирія, "сина Івана, онука Васька Кірдейовича". Відомий він як довірена особа соратника князя Любарта. Цей нащадок татарського царя Кірдея, прийнявши християнську віру, взяв християнське ім'я Василь, і заснував у вилученому в господаря селі Красному монастир Святого Спаса. "Такий акт, безперечно, не міг відбутися без участі самого володаря Луцької землі — волинського князя Любарта-Дмитра, — розповідала в інтерв'ю газеті "Урядовий кур'єр" завідувачка відділу давньої історії Волинського краєзнавчого музею Олена Біроліна. — Відомо, що Любарт Гедимінович збудував відомий кам'яний Луцький замок, визнаний одним із семи архітектурних чудес України".

Як і Замок, Луцьке Євангеліє — унікальне, воно засвідчує характер так званого тератологічного орнаменту з міфічними тваринами, птахами і плазунами. У візантійському оздобленні подібного немає, а тому фахівці стверджують, що це оздоблення — ознака волинської культури живопису. Пересопницьке — вражає мініатюрами рослинного орнаменту, воно є першим українським перекладом канонічного євангельського тексту. До того ж, ці дві унікальні книги мають певний зв'язок і через родинні стосунки.

Фотокопія повернутої з небуття, із Росії в Україну, національної цінності архіважлива і для історії самого Луцька, який вперше, до речі, згадується в Іпатіївському літописі у 1085 році. Адаже вона дає змогу фахівцям відтворити деталі забутих сторінок історії міста, пов'язані з розташуванням монастиря, в якому створювалася ця книга. Стояв монастир при дорозі, за річку Стир. Це західно-північний виїзд з Луцька, який почав розвиватися саме в часи Любарта. Коли в 1341—1344 рр. головне місто Волині — Володимир, було відібране польським королем Казимиром III, то князь Любарт залишився володарем лише Луцької землі. На прикордонні з Володимирською землею він осаджує своїх прихильників і родичів по Гедиміну — литовських удільних князів. За цією комунікацією і був влаштований Красносельський монастир. У Центральному державному історичному

архіві зберіглися документи, де монастир названий "Красненський або Чернчицький", чи "монастир в Красному прозвищем Чернчицях".

Вивчаючи складну історію Волині по записам на полях Луцького Євангелія, нам стає відомим також, що землями у луцькому передмісті Красному, неподалік Спаського монастиря, володів двоюрідний брат Костянтина Івановича Острозького Іван Юрійович Острозький-Заславський. Очевидно, саме йому відійшла у спадок частина Красного, яка королем Ягайлом у 1386 році була надана луцькому наміснику Федору Даниловичу Острозькому, спільному предку братів. А невісткою Івана Юрійовича, дружиною його сина Кузьми була княгиня Анастасія-Параскева Гольшанська — фундаторка Пересопницького Євангелія.

Більш поглиблене вивчення буде корисним не лише для українців, а й інших слов'янських народів: росіян, білорусів; болгар, сербів, хорватів, боснійців, македонців, словенців, чорногорців; західних поляків, чехів, словаків. Слов'яни мають притаманну лише їм культурно-історичну спільність доль, а також самосвідомість, що генетично бере початок у традиціях, закладених святими рівноапостольними Мефодієм та Кирилом. Адаже хвилі воєн і руйнувань, що котилися по безкраїх просторах Європи, залишили незрівнянно малу частку збережених і нашарованих сторінок її давньої історії, зокрема пам'яток писемного слова.

Нааявність копій Луцького Євангелія, виготовлених на папері, який імітує пергамент, багатокольоровий друк кожного аркуша, відтворена оправка — все це відносить книгу до розряду особливих видань для книголюбів та колекціонерів. Віднині багато славістів, мовознавців, мистецтвознавців та інших дослідників отримають можливість здійснювати наукову працю над Луцьким Євангелієм, користуючись виданням факсимільного типу.

Займаючись відродженням своєї історичної правди, перевидаючи подібні книги, ми аналізуємо досвід наших пращурів, стараємося дотримуватись повчання Кобзаря Тараса Шевченка: "І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь". Наприклад, в Ісландії, де проживає всього близько 200 тисяч осіб (майже населення м. Луцька), щороку перевидається 42-томний корпус давньоісландської літератури до XV ст. з тим, щоб ці книги були у кожній сім'ї, щоб кожен знав свою прадавню історію.

Втратили багато. Але не все. У наших родинах передаються ікони від одного покоління до іншого, святі книги — Євангеліє чи Біблія — як сімейні реліквії в благословіння, для пам'яті, вивчення і зберігання. Такий приклад гідний наслідування, добрі традиції нашого православного народу варто зберігати й надалі.

Луцьке Євангеліє збережене стараннями багатьох поколінь. І ось тепер, після майже семисотлітнього періоду забуття, книга отримала нове життя, вона стане однією з перших святих сімейних бібліотек і слугуватиме справі духовно-культурного відродження нашого народу, наголошували виступаючи на репрезентації цієї духовної святині нашого народу.

Керуючий Волинською єпархією УПЦ Митрополит Ніфонт повідомляв журналістам, що оригінал книги зберігається в Російській державній бібліотеці у Москві, а її фотокопія була надана за домовленістю. Тираж книги — тисяча примірників. Духовенство планує виручені від продажу кошти спрямувати на добудову Собору всіх Святих Землі Волинської, який сьогодні зводять у Луцьку.

*Матеріал підготував
Микола Щеглов,
старший науковий співробітник відділу наукового
редагування бібліографічної інформації
Книжкової палати України*